

Białystok, dn. 9 października 2023 r.

Prof. dr hab. Agnieszka Malarewicz-Jakubów

Katedra Prawa Handlowego

Wydziału Prawa

Uniwersytetu w Białymstoku

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Tomasza Sławomira Smolińskiego pt. „Praktyczne aspekty ochrony konsumenta na rynku usług finansowych na przykładzie roszczeń konsumentów z tytułu zawartych umów kredytu waloryzowanych kursem walut obcych”

Uwagi wprowadzające

W związku z powołaniem mnie przez Radę Dyscypliny Nauki Prawne Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie na recenzentkę, przedstawiam recenzję rozprawy doktorskiej mgr Tomasza Sławomira Smolińskiego pt. „Praktyczne aspekty ochrony konsumenta na rynku usług finansowych na przykładzie roszczeń konsumentów z tytułu zawartych umów kredytu waloryzowanych kursem walut obcych”, napisaną pod kierunkiem naukowym Pana dr hab. Michała Mariańskiego.

Przedmiotem recenzji jest ocena, czy rozprawa doktorska spełnia warunki określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 85 ze zm.) W szczególności: czy stanowi ona oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz czy Doktorant wykazał się ogólną wiedzą teoretyczną w danej dyscyplinie naukowej i umiejętnością samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Recenzja obejmuje ocenę następujących kwestii:

1. Wybór tematu rozprawy
2. Poprawność struktury rozprawy i jej zakresu
3. Treść, cele badawcze i warstwa merytoryczna rozprawy
4. Strona formalna rozprawy, edycyjna i baza źródłowa

1. Wybór tematu rozprawy

Wybór tematu recenzowanej rozprawy oceniam bardzo pozytywnie. Autor przeprowadza analizę praktycznych aspektów ochrony konsumenta na rynku usług finansowych. Posługuje się znakomitym, aktualnym przykładem roszczeń konsumenckich związanych z zawartymi umowami kredytowymi, waloryzowanymi kursem walut obcych. Autor przedmiotem rozważań uczynił problematykę kształtowania przez instytucje kredytowe umów masowo zawieranych w obrocie gospodarczym z konsumentami. Szczególną uwagę zwraca na sposób i zakres informowania konsumentów o oferowanych produktach kredytowych, na sposób rozliczeń nieważnych umów kredytowych oraz na możliwości dochodzenia dodatkowych korzyści przez strony nieważnych umów. Tytuł pracy został sformułowany prawidłowo, a treść pracy jest zgodna z tytułem.

Należy podkreślić, że problematyka dotycząca rozważanego obszaru nie była przedmiotem pogłębionej analizy, dlatego Autor musiał zmierzyć się z trudnym zadaniem. Zważywszy na brak aktualnego, całościowego opracowania, poruszającego jednocześnie kwestie związane z ochroną konsumentów wobec masowo unieważnianych umów kredytowych (tzw. frankowych), niejednolitego orzecznictwa sądowego w tej kwestii.

Podsumowując należy wskazać, że wybór tematu należy uznać za wyjątkowo cenny i pożądany. Znajduje on swoje uzasadnienie zarówno w warstwie naukowej, jak i praktycznej. Nie mam wątpliwości, że recenzowana rozprawa jest oryginalnym ujęciem ambitnie postawionego problemu naukowego.

2. Poprawność struktury rozprawy i jej zakresu

Rozprawa składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów i zakończenia. Zawiera wykaz aktów prawnych krajowych, międzynarodowych, bibliografię oraz wykaz orzecznictwa krajowego i międzynarodowego, a także dodatkowo wykaz innych źródeł. Struktura formalna pracy jest prawidłowa i podporządkowana wymogom, jakie wynikają z trafnie określonego celu badawczego. Autor zachowuje właściwe proporcje między poszczególnymi rozdziałami. Za trafną należy także uznać kolejność zaprezentowanych w pracy zagadnień.

3. Treść, cele badawcze i warstwa merytoryczna pracy

Przedmiotem dysertacji jest analiza sposobu kształtowania przez instytucje kredytowe umów kredytowych (waloryzowanych kursem walut obcych), a także konsekwencje związane ze sposobem ukształtowania relacji stron umowy, sposobem i zakresem informowania kredytodawców o swoich produktach. Autor rozważa również konsekwencje unieważniania umów kredytu oraz możliwości

dochodzenia przez strony utraconych korzyści. Praca jest także szeroką analizą orzecznictwa dotyczącego ochrony konsumentów na rynku finansowym, dzięki czemu znakomicie ukazuje ewolucję sposobu podejścia do ochrony konsumentów na tym rynku. Praca jest wielowątkowa, wskazuje szereg rozbieżności w orzecznictwie, które zdecydowanie utrudniają i ograniczają konsumentów w dochodzeniu przez nich roszczeń. Generalnie, treść recenzowanej rozprawy wskazuje, że Doktorant umiejętnie i ze swobodą potrafi formułować problemy badawcze, których analizę, z uwzględnieniem różnych aspektów przeprowadza w dysertacji.

Autor postawił sobie za główny cel pracy – dokonanie analizy prowadzącej do udzielenia odpowiedzi na pytanie czy powinny zostać do polskiego systemu prawnego wdrożone środki, służące zapewnieniu pewności prawa, czy takie środki już są i czy są skuteczne oraz czy istnieje możliwość wprowadzenia zmian ustawodawczych w celu umożliwienia podejmowania przez sądy jednolitych rozstrzygnięć.

Osiągnięciu powyższych celów sprzyjają prawidłowo sformułowane przez Doktoranta szczegółowe problemy badawcze oraz opracowane hipotezy badawcze. Autor przyjął do analizy tezę, zgodnie z którą polski system prawa nie zapewnia całkowitej (kompleksowej) skuteczności w zakresie ochrony konsumenta. Przyczyny takiego stanu upatruje w nieprecyzyjnych rozwiązaniach prawnych oraz w bardzo niejednolitej linii orzeczniczej sądów. Stawia dodatkowo tezę, że polski system prawa i orzecznictwo sądowe nie zapewniają pewności prawa obywatelom, w tym konsumentom, którzy niejednokrotnie odstępują od sporu z przedsiębiorcą. Rozwiązania legislacyjne Doktorant uznał za niepełne i niejednoznaczne.

Użyte w dysertacji metody badawcze nie budzą zastrzeżeń. Podstawową metodą jest metoda formalno-dogmatyczna, co wynika z konieczności realizacji głównego celu pracy, polegającego na analizie rozwiązań normatywnych oraz kształtu regulacji prawnych, dotyczących ochrony konsumentów w systemie krajowym i międzynarodowym. Autor korzysta także z metody komparatystycznej oraz historyczno-prawnej. Dzięki temu mógł ukazać różnice modelu ochrony konsumenta w świetle przepisów i orzecznictwa polskiego i międzynarodowego. Metoda historycznej analizy prawa pozwoliła zaś na pokazanie ewolucji stanowisk, poglądów w doktrynie i orzecznictwie w zakresie podjętej problematyki. Niewątpliwym walorem recenzowanej rozprawy jest skorzystanie przez Doktoranta z metody ekonomicznej analizy prawa. Pozwoliło to na wskazanie skutków ekonomicznych analizowanych rozwiązań legislacyjnych oraz działań uczestników rynku finansowego.

Na wysoce pozytywną ocenę zasługuje strona merytoryczna rozprawy.

W toku monografii Autor metodycznie przedstawił genezę pojęcia konsumenta, konsumenta usług finansowych, modele jego ochrony w świetle prawa polskiego oraz w prawie Unii Europejskiej, ze szczególnym uwzględnieniem orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej.

W pierwszym rozdziale Doktorant prezentuje pojęcie konsumenta w świetle różnych przepisów prawa, ukazując niejednorodność tego pojęcia i związane z tym wątpliwości. Wyraźnie odróżnia konsumenta od klienta usług finansowych. Pojęcie konsumenta Autor prawidłowo koreluje z modelem jego ochrony w polskim systemie prawnym oraz w świetle prawa Unii Europejskiej i orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej.

Drugi rozdział to charakterystyka umowy kredytu i jej obszerna ocena pod kątem nieważności. Doktorant analizy dokonuje z perspektywy wskazywania sprzeczności z bezwzględnie obowiązującymi przepisami prawa, zasadami współżycia społecznego i zasadą swobody umów. Ukazał również niedozwolony charakter postanowień umownych, dotyczących waloryzacji kredytu do waluty obcej i jego skutki. Interesujące są rozważania dotyczące kwestii prawomocności materialnej wyroku Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów, stwierdzającego niedozwolony charakter postanowienia umownego i jego skuteczności.

Trzeci rozdział jest analizą zagadnień akcesoryjnych, pojawiających się na tle sporów z umów kredytu waloryzowanych kursem walut obcych. Uwzględniono w nim również teorię salda i teorię dwóch kondykcji, a także kwestię interesu prawnego w ustaleniu nieważności umowy kredytu, a także problematykę dotyczącą tego, czy umowa kredytu waloryzowana kursem waluty obcej stanowi instrument finansowy z wbudowanym instrumentem pochodnym.

W czwartym rozdziale analizie została poddana problematyka zasadności roszczeń banków z tytułu korzystania przez konsumenta z wypłaconego kapitału kredytu. Doktorant słusznie zwrócił uwagę na doniosłość rozstrzygnięcia zasadności roszczeń z tytułu wynagrodzenia za korzystanie z kapitału oraz możliwe podstawy prawne dochodzonych roszczeń z tego tytułu. W tej części rozprawy podsumował również stanowiska orzecznictwa i instytucji państwowych w zakresie zasadności roszczeń o wynagrodzenie za korzystanie z kapitału kredytu i oceniono zasadności roszczeń o wynagrodzenie za korzystanie z kapitału.

W piątym rozdziale są analizy wybranych orzeczeń sądów powszechnych oraz Sądu Najwyższego, które pokazują sposoby ochrony konsumentów na rynku finansowym i rzeczywistą skuteczność narzędzi prawnych, w jakie zostali wyposażeni konsumenci. Niestety, tę część rozważań trudno uznać za właściwie i wyczerpująco udokumentowaną, bowiem Doktorant miał ograniczony dostęp do materiałów badawczych, ze względu na odmowy ich udostępnienia przez sądy. Próbował „ratować” sytuację i dokonał selekcji spośród udostępnionych mu akt spraw i wybrał te, które, jego zdaniem, w najpełniejszym stopniu pozwalały ukazać rozbieżność orzecznictwa sądowego i tym samym niespójność systemu ochrony konsumentów i niepewność sytuacji prawnej konsumentów.

Każda część pracy jest podsumowana istotnymi wnioskami, a pracę wieńczą właściwie, szeroko sformułowane konkluzje, zawierające propozycje de lege lata i de lege ferenda.

Wskazać należy, że Doktorant trafnie identyfikuje zasadnicze problemy, jakie pojawiają się na płaszczyźnie dogmatycznej oraz w obszarze potencjalnych trudności praktycznych związanych z tematyką pracy.

4. *Strona formalna rozprawy, edycyjna i baza źródłowa*

Rozważania prowadzone przez Doktoranta są klarowne, napisane poprawnym językiem, a jednocześnie prezentują wysoki poziom merytoryczny. Wywód naukowy jest konsekwentny i świadczy o opanowaniu techniki opracowania formalnej strony pracy naukowej. Ogólna ocena warstwy językowej nie budzi zastrzeżeń, praca została wykonana dosyć starannie, choć można spotkać nieliczne błędy stylistyczne i edycyjne.

Dobór i wykorzystanie źródeł nie budzi zastrzeżeń, zarówno literatura przedmiotu, jak i orzecznictwo zostały wykorzystane w zakresie zadowalającym. Nie mam wątpliwości, że zaprezentowana literatura i orzecznictwo wskazują na dobre rozeznanie Doktoranta w opisywanej problematyce.

W rozprawie Autor starannie zastosował odsyłacze i przypisy, które zawierają nie tylko pełną notę bibliograficzną, ale też zamieszczone w nich są uwagi odautorski i cenne dygresje. Jednoznacznie wskazuje to na dobrą znajomość warsztatu naukowego oraz wiedzę merytoryczną.

Konkluzja:

Zapoznanie się z rozprawą doktorską mgr. Tomasza Sławomira Smolińskiego pt. „Praktyczne aspekty ochrony konsumenta na rynku usług finansowych na przykładzie roszczeń konsumentów z tytułu zawartych umów kredytu waloryzowanych kursem walut obcych” sprawiło mi wiele satysfakcji. Opracowanie reprezentuje bowiem bardzo wysoki poziom naukowy, tak w zakresie rozważań merytorycznych, jak i ujęcia metodologicznego. Nie ulega wątpliwości, że Doktorant przedstawił rozbudowaną analizę dogmatyczną polskiego systemu prawnego w odniesieniu do wybranego zagadnienia, z zaprezentowaniem, w wyczerpujący sposób, omawianych regulacji prawnych i wpływu ich stosowania na sytuację konsumentów- kredytobiorców. Na pochwałę i wyróżnienie zasługuje sposób prezentacji przedmiotowych zagadnień: klarowny, uporządkowany, zawsze uzasadniony merytorycznie, co prowadzi Doktoranta do formułowania wniosków oraz postulatów de lege ferenda. Ogólna ocena rozprawy jest zatem jednoznacznie pozytywna.

Stosownie do ustalonych przez ustawodawcę standardów stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną Doktoranta w zakresie prawa oraz poświadcza umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Oznacza to, że rozprawa Pana Magistra Tomasza Sławomira Słomińskiego spełnia wymogi określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 85 ze zm.), mającym zastosowanie w niniejszym przewodzie doktorskim.

Składam także wniosek do Rady Naukowej Dyscypliny Nauki Prawne Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie o wyróżnienie rozprawy doktorskiej.

Z pełnym przekonaniem wnoszę o dopuszczenie mgr Tomasza Sławomira Smolińskiego do dalszych etapów postępowania w przewodzie doktorskim.

Prof. dr hab. Agnieszka Malarewicz-Jakubów